

SECTION 3. ACTUAL PROBLEMS OF LAW UNDER THE NEW WORLD ORDER

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-105>

CURRENT CHALLENGES OF THE MODERN WORLD ORDER FOR THE “CONSTITUTION FOR THE OCEANS”

АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ ДЛЯ «КОНСТИТУЦІЇ ОКЕАНІВ»

Krasnikova O. V.

*PhD in Law, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Maritime Law
National University
«Odessa Maritime Academy»
Odessa, Ukraine*

Краснікова О. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри морського права
Національний університет
«Одеська морська академія»
м. Одеса, Україна*

Конвенція ООН з морського права 1982 р. (далі – UNCLOS) є не просто міжнародною угодою, а справжньою «Конституцією океанів». Попри те, що UNCLOS є найбільш комплексним правовим інструментом для управління океанами, він, як і будь-який інший нормативний акт, не позбавлений певних недоліків. Ці недоліки впливають із низки питань: по-перше, Конвенція приймалась пакетним методом, тому природно, що деякі сфери морської діяльності врегульовані недостатньо чітко. По-друге, є питання, яких просто не існувало, коли була прийнята угода. Нарешті, є площина, де застосування положень UNCLOS у конкретних випадках стикається з багатьма проблемами.

Наприклад, Конвенція 1982 р. встановила чіткий режим для морських наукових досліджень (Частина XIII) [1], але вона не містить жодного конкретного положення щодо гідрографічної зйомки. Тому неясно, чи може інша держава проводити гідрографічні зйомки у виключній морській економічній зоні (далі – ВЕЗ) без попереднього дозволу прибережної держави. Деякі прибережні держави вимагають отримання згоди щодо гідрографічних досліджень, які проводяться в їх

ВЕЗ іноземними державами, тоді як інші країни вважають, що такі дослідження у цій зоні можуть проводитися вільно.

Спiрне питання пов'язано, головним чином з тим, що Сполучені Штати Америки прирівняли «військові дослідження» до гідрографічних зйомок [2, р.4]. Представники держави стверджують, що обидва види досліджень є частиною «..інших..» міжнародно-правових видів використання моря, пов'язаних зі свободою судноплавства та прольоту, яка передбачена статтею 58(1) UNCLOS [1]. Оскільки ВЕЗ є частиною відкритого моря, тому таку конвенційну свободу мають інші держави у виключній морській економічній зоні прибережної держави. США розглядають військову зйомку як схожу з гідрографічною зйомкою і, таким чином, таку діяльність як частину свободи судноплавства у відкритому морі та інших міжнародних правомірних видів використання моря, пов'язаних із цими свободами [3, р.3]. Основна позиція США, а також Великої Британії в тому, що військові дослідження не знаходяться в межах юрисдикції прибережної держави, тоді як прибережна держава може регулювати тільки комерційні гідрографічні дослідження для пошуку, наприклад, нафти та газу під морським дном. Інші держави, у тому числі Китай, спеціально заявили, що гідрографічні зйомки можуть проводитися в їх ВЕЗ тільки за їх згодою.

Незважаючи на важливість співробітництва в рамках морських наукових досліджень, воно стикається з низкою складнощів, включаючи політичні розбіжності, економічну нерівність та протиріччя національних інтересів, які можуть перешкоджати спільним зусиллям.

Головна проблема в тім, що UNCLOS не визначає такі ключові терміни, як «морські наукові дослідження», «розвідувальна діяльність», «гідрографічна зйомка» або «військова зйомка». Дійсно, спроби учасників III Конференції ООН з морського права (1973 – 1982 рр.) включити визначення терміну «морські наукові дослідження» до UNCLOS не були успішними [4, р. 45].

Треба зазначити, що режим морських наукових досліджень охоплює лише конкретну класичну експедиційну науку, зазвичай таку, що проводиться на борту дослідницького судна. Однак існує безліч методів, що використовуються для збору інформації про морське середовище, які не підпадають під конвенційну Частина XIII. Морські дослідження виявилися однією з найбільш спірних правових тем із погляду практики. Наприклад, оперативна океанографія передбачає регулярний збір даних у морі, таких як тиск, температура, течії, солоність і вітер, та здійснюється під час звичайного проходу суден. Ці

дані збираються для прогнозування погоди в реальному часі та операційної необхідності, щоб забезпечити безпеку морської навігації, а не для морських наукових досліджень [4, р. 44]. Хоча вони можуть зберігатися і пізніше поєднуватися з іншими даними для кращого розуміння морського середовища, вони не є морськими науковими дослідженнями як такими і не регулюються Частиною XIII UNCLOS.

Або такий науковий метод спостереження, як дистанційне зондування океанів із космосу, також не регулюється нормами згаданої Конвенції. При такому спостереженні для збору даних про морське середовище використовуються датчики на супутниках та літаках, які вловлюють електромагнітне випромінювання або від сонця, або від супутникової платформи. Це дозволяє отримувати дані без фізичного вимірювання на місці, тобто оминаючи суверенну владу та юрисдикцію прибережної держави [4, р. 45].

Наступні питання, які ще не набули гострої актуальності у період розробки і прийняття UNCLOS, пов'язані з екологічною проблемою глобального потепління. Відомо, що одним із результатів феномену «парникового ефекту» стало значне підвищення рівня води у Світовому океані.

З моменту виникнення міжнародної стурбованості з приводу глобального потепління було визнано, що підвищення рівня моря матиме наслідки для фізичного та юридичного статусу морських районів.

Наприклад, UNCLOS містить поняття «осихаюче під час відливу піднесення», яке може перебувати в межах територіального моря материка або острова (п.1 ст.13) [1]. Лінія найбільшого відливу такого піднесення може використовуватися як вихідна лінія для вимірювання ширини територіального моря. Подібне положення про вихідні лінії застосовується для островів, розташованих на атолах або для островів, що обрамляються рифами. Таким чином, для того, щоб острів мав свої власні морські зони будь-якого виду, деяка його частина завжди повинна бути вище рівня води під час припливу. Якщо рівень океану підніметься настільки, що при відливі таке піднесення не з'явиться з води, тобто не буде висихаючим, то прибережна держава втратить пов'язані з височиною вихідні лінії для відліку ширини територіального моря. Це, у свою чергу, може спричинити значне скорочення площі ВЕЗ. Крім того, згідно з доповіддю Міжурядової групи експертів зі зміни клімату, ці питання стають найбільш гострими екологічними проблемами, з якими стикається людство і які, нерідко, мають політичні наслідки [5].

Таким чином, проблеми демаркаційних змін обумовлена відсутністю в сучасних джерелах морського права, зокрема і в UNCLOS, оптимального вирішення питання про переміщення вихідних ліній, від яких відраховується ширина морських зон.

Черговий поштовх до змін «Конституції океанів» пов'язаний із розвитком інформаційних технологій, який сприяє глобальній тенденції до автономізації виробничих і транспортних процесів у різних галузях промисловості, сферах послуг та логістики.

Актуальність цієї проблеми зумовлена тим, що технічний прогрес і можливість впровадження автономного флоту випереджають рівень його правового регулювання. Чинне законодавство, яке регулює роботу водного транспорту, не забезпечує належної безпеки експлуатації автономних суден, оскільки як міжнародні, так і національні правові акти орієнтовані на присутність екіпажу на борту, який здійснює керування судном. Проте поява автономних суден і перспектива їх подальшої експлуатації вимагають не лише розробки нових норм і стандартів, але й внесення суттєвих змін до чинних міжнародних конвенцій, що регулюють судноплавство, зокрема в UNCLOS.

Отже, значимість морської Конвенції настільки велика, що вона стала жертвою власного успіху: змінити її положення надзвичайно складно або навіть неможливо. Однак, внесення змін у документ вимагають такі незалежні від людини природні фактори, як потепління та підвищення рівня океану, його окислення, а також наслідки антропогенного впливу та технологічного прогресу, як то поява нових методів морських наукових досліджень, впровадження автономних суден, розширення можливостей штучного інтелекту.

Література:

1. United Nations Convention on the Law of the Sea, 10.12.1982. URL: https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e_n.pdf
2. Bateman S. Hydrographic surveying in the EEZ: differences and overlaps with marine scientific research. *Marine Policy*. Vol. 29, Issue 2, March 2005. Pp. 163-174. DOI: 10.1016/j.marpol.2004.08.011
3. Council for Security Cooperation in the Asia Pacific (CSCAP). The Practice of the Law of the Sea in the Asia Pacific: CSCAP Memorandum No.6, December 2002. P. 1-3. URL: <http://www.cscap.org>.
4. Lan Anh T. Nguyen, Hai Dang Vu. *Viability of UNCLOS amid Emerging Global Maritime Challenges*. Springer Singapore, 2024. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-981-97-5838-8>

5. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). Climate Change 2014: The Synthesis report, Contribution of Working Group I, II and III to the Fifth Assessment Report of the IPCC. Cambridge : Cambridge University Press, 2014. URL: <http://ar5-syr.ipcc.ch/>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-106>

THE PROTECTION OF OWNERSHIP RIGHTS TO CULTURAL OBJECTS UNDER PRIVATE INTERNATIONAL LAW

ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Kryvolapov V. M.

*PhD in Law,
Associate Professor,
Educational and Scientific Institute of
International Relations
of Taras Shevchenko National
University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine*

Криволапов Б. М.

*кандидат юридичних наук,
доцент,
Навчально-науковий Інститут
міжнародних відносин Київського
національного університету імені
Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Захист права власності на культурні цінності набуває особливої актуальності у зв'язку з масовим викраденням культурних об'єктів з українських музеїв та приватних колекцій під час агресії РФ. Багато з цих цінностей могли опинитися у приватних осіб за кордоном, що робить позови про їх повернення неминучими. Відтак, питання визначення права, яке застосовується до таких спорів, стає вкрай важливим.

У сучасній доктрині міжнародного приватного права немає єдності щодо цього питання. Традиційно вважається, що захист права власності на культурні цінності визначається за принципом *lex rei sitae* (закон місцезнаходження речі). Цей підхід підтримують багато фахівців через його простоту, юридичну визначеність та легкість застосування [1, с. 276]. Українська дослідниця Т. Дуденко підтримує цей принцип, але застерігає про можливі конфлікти в трактуванні місцезнаходження речі [7, с. 169]. Б. Шуба додає, що правила про вивезення та ввезення